ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1911

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΩΝ
ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1911

συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Συμβουλίου κ. Χρ. Τσούντα καὶ ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῶν ἑταίρων τῇ 8 Ἰανουαρίου 1912.

Κύριοι,

Πρὶν ἐκθέσῃ ὑμῖν τὸ Συμβούλιον τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, ἀνακοινοῖ μετὰ λύπης, ὅτι ἀπέθανον κατ' αὐτὸ ἐκ τῶν τακτικῶν ἡμῶν ἑταίρων ἕξ, ἐν οἷς ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος τῶν Δυτικῶν Ἀντώνιος Δελένδας, ὁ διακεκριμένος γλύπτης Λάζαρος Σῶχος καὶ ὁ ἐπιτίμιος καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου Κωνσταντῖνος Μητσόπουλος. Ἐκ τῶν ἐπιτιμίων δ' ἑταίρων ἀπεβίωσαν δύο τῶν ἐξοχωτέρων ἀρχαιολόγων τῆς Γερμανίας, ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου Reinhard Kekule καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Otto Puchstein. Νέοι τακτικοὶ ἑταῖροι ἐνεγράφησαν κατὰ τὸ 1911 δεκατρεῖς.

Ἐκ τῶν ἔργων τῆς Ἑταιρείας ἀναφέρομεν κατὰ τὴν συνήθειαν πρῶτον τὰς ἀνασκαφάς, ἐκ τούτων δὲ πάλιν πρῶτον τὰς ἐν Ἀθήναις γενομένας.

Ἐπειδὴ ἡ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ἐν τῷ χώρῳ τῆς Πνυ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 08:16:39 EEST - 167.114.118.212

κὸς ἐνεργηθεῖσα σκαφὴ ἤγαγεν εἰς τόσον ἀπροσδόκητα πορίσματα καὶ ἐγέννησε νέας ἀπορίας, ἀπεφασίσθη ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος. Τὴν διεύθυνσιν τῆς νέας ἐρεύνης ἀνέλαβον οἱ σύμβουλοι κύριοι Κουρουνιώτης καὶ Ἀντωνιάδης, ἐξ αὐτῆς δὲ κατέστη πιθανώτατον, ὅτι, ἐν ὅσῳ ἐσῴζετο τὸ ἐσώτερον ἀνάλημμα, τὸ ἀνακαλυφθὲν τὸ 1910, κατὰ μὲν τὸ νοτιώτερον ἥμισυ τοῦ ἡμικυκλικοῦ χώρου ὁ βράχος ἦτο ὁρατὸς καὶ ἕνεκα τούτου εἶναι ὡμαλισμένος, κατὰ δὲ τὸ βορειότερον ἥμισυ, τὸ πρὸς τὸ ἀνάλημμα, ὑπῆρχεν ἐπίχωσις, καὶ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ χώρου κατήρχετο ἠρέμα ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ βήματος πρὸς τὸ ἀνάλημμα. Ἐκ τούτου εὔλογον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι, ἐὰν πραγματικῶς ἐνταῦθα ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι τοῦ δήμου, τὸ βῆμα ἔκειτο τότε παρὰ τὸ ἀνάλημμα, δηλαδὴ εἰς τὸ ταπεινότερον μέρος τοῦ χώρου, καὶ ὅτι ἑπομένως οἱ ῥήτορες ὁμιλοῦντες ἔβλεπον πρὸς μεσημβρίαν. Ὅταν δὲ βραδύτερον ἐκτίσθη τὸ ἐξώτερον, ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων συγκείμενον ἀνάλημμα, τότε ὁλόκληρος ὁ σημαντικῶς αὐξηθεὶς χῶρος ἐκαλύφθη ὑπὸ τεχνητῆς ἐπιχώσεως οὕτω, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ κατήρχετο, ὡς φαίνεται, οὐχὶ πλέον πρὸς βορρᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ σημερινὸν βῆμα, καὶ οἱ ἐπ᾽ αὐτοῦ δημηγοροῦντες εἶχον τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Αἱ δύο αὗται περίοδοι τῆς ἱστορίας τοῦ χώρου παραδόξως συμφωνοῦσι πρὸς μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ἀπίθανος καὶ καθ᾽ ἣν τὸ βῆμα τῆς Πνυκὸς ἐν ἀρχῇ ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, βραδύτερον δ᾽ ἐστράφη πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ὁ Πλούταρχος ἀποδίδει, ὡς γνωστόν, τὴν μεταβολὴν εἰς τοὺς 30 τυράννους, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν συνάγεται, ὅτι ἀνήκει εἰς ὑστερωτέρους χρόνους καὶ αἰτία αὐτῆς ἦτο πιθανῶς ἡ ἐπιθυμία, ὅπως προστατεύσωσι κατὰ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 08:16:39 EEST - 167.114.118.212

μέχρι τοῦ στερεοῦ, οὐδὲν ἴχνος ἀρχαίου οἰκοδομήματος εὑρέθη, μόνον δὲ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ οἰκοπέδου φαίνεται, ὅτι ἦτο ὁ βράχος (εὑρισκόμενος εἰς βάθος 4 μ. περίπου ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν) τετμημένος ἐπὶ ἀρκετῆς ἐκτάσεως ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμάς. Ἡ ἐπίχωσις ἦτο ὅλη νεωτέρα, ἐν αὐτῇ δ' εὑρέθησαν ἐξ ἀρχαίων λειψάνων μόνον ἓν μικρὸν τεμάχιον μαρμαρίνου τριγλύφου ἐκ μικροῦ οἰκοδομήματος καὶ ἀσήμαντον τεμάχιον ἀναγλύφου.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΟΑΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης κατὰ τὴν συμβολὴν τῆς ὁδοῦ Λυσικράτους καὶ τῆς ὁδοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεσκάφη ὀλίγον ἡ ἰωνικὴ στοά, ἧς μνημονεύει δι' ὀλίγων ὁ Judeich ἐν *Topogr. von Athen* σ. 339. Ἐπειδὴ τὰ πορίσματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης δημοσιεύονται νῦν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ 1911 εἶνε περιττὸς ἐνταῦθα πᾶς περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης περαιτέρω λόγος.

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ «ΠΝΥΚΟΣ»

Διὰ τῆς περισυνῆς ἀνασκαφῆς ἐπὶ τῆς «Πνυκὸς» ἀνεκαλύφθη τὸ ἀρχαιότερον ἀνάλημμα, δι' οὗ ἀπεδεικνύετο, ὅτι πολὺ πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐκ κολοσσαίων λίθων ανα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 08:16:39 EEST - 167.114.118.212

λήμματος ταύτης, ὁ χῶρος ἦτο καθ' ὅμοιον τρόπον διεσκευασμένος, εὑρέθησαν δὲ καὶ σημεῖα μαρτυροῦντα, ὅτι οἱ χρόνοι τῆς κατασκευῆς τοῦ τελευταίου τούτου ἀναλήμματος ἠδύναντο νὰ ὑποβιβασθῶσιν ἴσως καὶ ἔτι κατωτέρω τοῦ 3ου αἰῶνος π. Χ., ἐτίθετο δὲ οὕτω ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ ὀρθότης τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ χώρου ὡς τῆς ἀρχαίας Πνυκός.

Πρὸς διαλεύκανσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἐγένετο κυρίως ἡ ἐφετεινὴ ἀνασκαφή.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς «Πνυκὸς» ἀνεσκάφη μεγάλη τάφρος παράλληλος πρὸς τὰς πέρυσιν ἀνασκαφείσας καὶ χωροῦσα ἀπὸ τοῦ κολοσσαίου ἀναλήμματος πρὸς τὸ κέντρον τοῦ χώρου. Καὶ ἐν ταύτῃ κατεφάνη σαφῶς ὁ τρόπος τῆς ἐπιχώσεως διὰ χωμάτων ἀλλαχόθεν μετακομισθέντων. Ἡ ἐπίχωσις χωρεῖ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ (νοτίου) μέρους τοῦ χώρου πρὸς τὰ ἔξω, ἀποτελουμένη ἐκ κατωφερικῶν στρωμάτων. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ταύτης εὑρέθησαν καὶ ἐφέτος τεμάχια μελαμβαφῶν ἀγγείων τοῦ 4ου αἰῶνος ἢ καὶ ὑστερωτέρων, καὶ δύο ληκύθια, ὧν τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ πηλίνων μορφῶν (νεανίσκος παρὰ στήλην, ἐφεδρισμός).

Ἡ συνέχεια τοῦ παλαιοτέρου ἀναλήμματος ἦτο κατεστραμμένη ἐν τῇ τάφρῳ ταύτῃ, εὑρέθησαν ὅμως ἐπὶ τῆς θέσεως τούτου πολλοὶ μεγάλοι λίθοι ἐκ τούτου πιθανώτατα προερχόμενοι, διεκρίθη δ' ἐν τῇ τάφρῳ ταύτῃ καὶ τὸ στρῶμα, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ παλαιότερον ἀνάλημμα, χωριζόμενον σαφῶς ἀπὸ τῆς λοιπῆς ἐπιχώσεως. Ἐν τούτῳ δυστυχῶς δὲν εὑρέθησαν καὶ ἐφέτος σημεῖα μαρτυροῦντα περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ παλαιοτέρου ἀναλήμματος.

Ἐσκάφη πρὸς τούτοις χάνδαξ ἀρκετὰ εὐρὺς παρὰ τὸ δυσμικὸν ἥμισυ τῆς τομῆς τοῦ βράχου μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου· ὁ χάνδαξ οὗτος ἐξηκολούθησεν εἶτα καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 08:16:39 EEST - 167.114.118.212

πρὸς βορρᾶν παραλλήλως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ χώρου τομὴν τοῦ βράχου, ὠρύχθησαν δὲ καὶ δύο φρεατοειδεῖς λάκκοι ἐντὸς ἐπιχώσεως οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς κατατομῆς, ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου, μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου.

Ἐκ τῶν σκαφῶν τούτων ἀπεδείχθη, ὅτι ὅλη ἡ ἐπίχωσις τοῦ ἐπιπέδου εἶνε τεχνητὴ καὶ σύγχρονος πρός τὴν ὄπισθεν τοῦ κολοσσαίου ἀναλήμματος ἐπίχωσιν. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου, ἡ κάτωθεν τῆς ἐπιχώσεως ταύτης, εἶνε κατὰ τὰ ὑψηλότερα μέρη τὰ πρὸς τὴν κατατομὴν ὠμαλισμένη. Ὡμαλισμένη εἶνε πρὸς τούτοις κατὰ τὰ ὑψηλότερα μέρη καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ χώρου.

Αἱ ὑπάρχουσαι ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τῆς κατατομῆς τρεῖς βαθμῖδες δὲν συνεχίζονται ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως, ἀλλὰ φθάνουσι μόνον μέχρις αὐτῆς, ἐξ οὗ καθίσταται βέβαιον, ὅτι αὗται δὲν εἶνε σύγχρονοι πρὸς τὴν μεγάλην ἐργασίαν τῆς τομῆς τοῦ βράχου, ἀλλ' ἐλαξεύθησαν ὑστερώτερα, ὅτε ἐπεχώσθη τὸ ἐπίπεδον.

Ἐξητάσθη πρὸς τούτοις καὶ ὁ χῶρος ἄνωθεν τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τῆς κατατομῆς, ὅπου μένουσιν εἰσέτι ἐπὶ τόπου δύο κολοσσαῖοι λίθοι, λείψανα τείχους ἀποκλείοντος ἐκ νότου τὴν «Πνύκα», εὑρέθησαν δὲ καὶ ἴχνη τῆς γενομένης κατὰ μέρη ἰσοπεδώσεως τοῦ βράχου πρὸς ἐπίθεσιν τῶν λίθων τοῦ τείχους τούτου διὰ τὴν πρὸς Ἀν. συνέχειαν αὐτοῦ μέχρι σχεδὸν τῆς θέσεως τοῦ βωμοῦ.

Δυστυχῶς καὶ διὰ τῶν ἐφετεινῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἐξάγονται σαφῆ συμπεράσματα περὶ τῆς διαρρυθμίσεως καὶ πρὸ πάντων τοῦ προορισμοῦ τοῦ χώρου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ παλαιοτέρου ἀναλήμματος φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιπέδου κατὰ τὸ νότιον ἥμισυ ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς ὠμαλισμένης ἐπιφανείας τοῦ βράχου, μόνον δὲ τὸ βό-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 08:16:39 EEST - 167.114.118.212

ρειον ἥμισυ ἦτο ἐπικεχωσμένον καὶ συνεκρατεῖτο διὰ τοῦ ἀναλήμματος. Τὸ ἐπίπεδον ἦτο καὶ τότε ἡμικυκλικόν, εἶχεν ὡς κέντρον τὸν βωμόν, ἡ δ' ἐπιφάνεια αὐτοῦ ἔβαινεν ἐλαφρῶς κατωφερικὴ πρὸς τὸ ἀνάλημμα.

Ὅτε ᾠκοδομήθη τὸ νεώτερον κολοσσαῖον ἀνάλημμα, ὁ χῶρος ὑψώθη δι' ἐπιχώσεως κατὰ πολλὰ μέτρα, τότε δὲ διεσκευάσθη θεατροειδῶς, τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ βαινούσης ἀντιστρόφως ἀνωφερικῶς ἐκ τοῦ κεντρικοῦ βωμοῦ πρὸς τὴν περιφέρειαν.

Ἐσκάφη πρὸς τούτοις ὀλίγος χῶρος μέτρα τινα ΒΑ τοῦ κολοσσαίου ἀναλήμματος πλησίον τῆς λεωφόρου Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀπεκαλύφθησαν οἰκήματα λελαξευμένα ἐν τῷ βράχῳ Ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ μία περίεργος δεξαμενὴ ὁμοίως ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένη.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ. Δ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 08:16:39 EEST - 167.114.118.212